

GÖRME ENGELLİLERDE BENLİK SAYGISI ve KAYGI

Yrd. Doç. Dr. Kasım Karataş

Yrd. Doç. Dr. Veli Duyan

Özet: Bu çalışma Altı Nokta Körler Derneği Eğitim Kültür Merkezi'ne devam eden görme engellilerin bazı sosyo-demografik özelliklerini belirlemek ve bu özellikler ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılmıştır. Araştırmaya katılan görme engellilerin sosyo-demografik özellikleri cinsiyete ve eğitim durumuna göre değişiklik göstermektedir. Eğitim ve çalışma durumu arasında da doğrusal bir ilişki vardır. Erkek ve kadın katılımcıların gelir düzeyleri ve yaş ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur. Ancak, çalışanların gelir ortalamaları hem işsizlerden hem de emeklilerden oldukça yüksektir. Eğitim, çalışma ve gelir durumu ile benlik saygısı arasında bir ilişki/fark gözlemlenirken, cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenleri açısından bir ilişki/fark bulunmadığı anlaşılmaktadır. Görme engellilerin cinsiyet, yaş ve gelir değişkenleri ile durumluk ve sürekli kaygı puanı arasında bir fark yoktur; buna karşılık eğitim düzeyi, medeni durum, çalışma durumu ile durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Son olarak, araştırmaya katılan görme engellilerin benlik saygısı puanları ile durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: görme engelli, benlik saygısı, durumluk kaygı, sürekli kaygı, sosyo-demografik özellikler

Abstract: This study has conducted to determine the some socio-demographic characteristics and the relationship between these characteristics and self-esteem and anxiety levels of the blind that attend to Education and Cultural Center of Six Dot Blind Association. Socio-demographic characteristics of the blind differ according to sex

---

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu

and education status. There is linear relationship between education and employment, but any relationship could not find between income and age. However, mean income of employed blind has found higher from both unemployed and retired. It has been observed that there is relationship between education, employment and income status of the blind and self-esteem; but, it has not been found any relationship at the variables of sex, age and marital status. There is not any relationship between sex, age and income variables and state-trait anxiety; but, there is relationship between education, marital and employment status and state-trait anxiety. Finally, it is found negative relationship between self-esteem and anxiety of the blind.

Key Words: visually impairment, self esteem, state anxiety, trait anxiety, socio-demographic characteristics

GİRİŞ

Her toplum farklı özelliklere ve gereksinimlere sahip kişi ve kümelerden oluşur. Farklılığın derecesi, nedenleri ve yol açtığı sonuçlar, söz konusu kişilerin içinde yaşadıkları toplumdaki yerlerini de tayin eder. Bu kesimlerin sorunlarını, beklentilerini ve gereksinimlerini kamuoyuna duyurma düzeyi ile onlar hakkında üretilen bilgiler toplumun ilgi ve desteğinin sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, ortak sorun ve gereksinime sahip insanların bu temelde gerçekleştirdikleri örgütlenmelerin sağladığı yarar ölçülemeyecek denli büyüktür. Bu bilinçle tüm demokratik ülkelerde sivil örgütlenmeler özellikle ve öncelikle teşvik edilir.

Engellilerin her toplumda gerek nicelik gerekse nitelik açısından taşıdıkları ağırlık göz ardı edilemez. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün geliştirdiği ölçütlere dayanan yaygın bir kabule göre, gelişmekte olan her toplumda nüfusun % 10'unu engelliler oluşturmaktadır. Engellilerin "gelişmiş" olsun olmasın her toplumda çözülmeyi bekleyen çok yaygın sorunları olduğu kabul edilmektedir (6). Bu sorunların çözümünde engellilerin ve örgütlerinin katılımı BM Sakatlar Hakkında Standart Kurallar gibi uluslararası belgelerce de benimsenen önemli bir noktadır.

Türkiye, engelli sorunlarının bütün yönleriyle ihmal edildiği bir ülke görünümündedir. Bu sorunların çözümünde, taşıdığı öneme yukarıda değindiğimiz sivil örgütlenmelerin ise yaygınlık ve yeterliliği tartışmalıdır. Son yıllarda engelliler alanının sorun ve gereksinimlerine ilgi gösteren

akademik çalışmalarda ayırt edilebilir bir artış olmakla birlikte bu çalışmaların da henüz istenen ölçülerde olmadığı söylenebilir.

Bu noktada beklenti, bir yandan engellilerin sorun ve gereksinimlerini ortaya koyacak araştırmalar yapmak, bir yandan da bu gereksinim ve sorunlara karşılık gelecek hizmet modellerini üretmektir. Bu temelde yürütülecek çalışmalar içerisinde ilgili diğer kesimlerle birlikte engelli örgütlerine de önemli görevler düşmektedir.

Altı Nokta Körler Derneği Türkiye'nin engelliler alanındaki örgütlenme deneyimi içerisinde özel bir yere sahiptir. Kuruluşundan beri 50 yıldan fazla zaman geçen bu örgüt, tarihsel geçmişi içerisinde hem bilgi hem de hizmet üretme adına önemli adımlar atmış, kimi öncü çalışmalar yapmıştır.

Bu araştırma Altı Nokta Körler Derneği'nin bu çerçevede yürüttüğü çalışmalardan birisi olarak değerlendirilebilir. Araştırmacılar Altı Nokta Körler Derneği yönetici ve üyelerinden büyük destek gördükleri bu çalışmada, bu güne değin Türkiye'de yeterince ele alınmamış bir konu üzerinde durmaktadırlar: görme engellilerin benlik saygısı ve kaygı düzeyleri.

Benlik saygısı; "kişinin kendisi hakkındaki genel değerlendirmesini yansıtan, görelî sürekliliği olan bir yargı" (12) olarak tanımlanmakta iken kaygı ise, "endişe, kuruntu, korku, telaş, üzüntü gibi insanda baskı ve gerilime yol açan duygu durumu" (7) olarak ele alınmaktadır.

Benlik saygısının gelişmesinde bedensel ve ruhsal özelliklerin etkisi vardır. Kişinin önce kendi sakatlığına uyum sağlaması gerekir. Hele bu körlük gibi güvenlik ve özgürlüğü iyice kısıtlayan bir eksiklik olunca bu durum kişinin benlik saygısının gelişiminde önemli bir yer tutacaktır. Böylece körün sakatlığına karşı geliştireceği tutum, duygu ve anlayış, kişilik ve uyumunun biçimlenmesinde önemli etkiler yapabilecektir (3: 54).

AMAÇ

Bu çalışmanın genel amacı Altı Nokta Körler Derneği Eğitim Kültür Merkezi'ne devam eden görme engellilerin bazı sosyo-demografik özellikleri belirlemek ve bu özellikler ile görme engellilerin benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu bağlamda araştırmanın alt amaçları aşağıda verilmiştir:

1. Araştırmaya katılan görme engellilerin sosyo-demografik özellikleri nedir?
2. Araştırmaya katılan görme engellilerin sosyo-demografik özellikleri cinsiyete göre değişiklik göstermekte midir?
3. Araştırmaya katılan görme engellilerin sosyo-demografik özellikleri çalışma durumuna göre değişiklik göstermekte midir?
4. Araştırmaya katılan görme engellilerin benlik saygısı düzeyleri sosyo-demografik özelliklerine göre değişmekte midir?
5. Araştırmaya katılan görme engellilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri sosyo-demografik özelliklerine göre değişmekte midir?
6. Araştırmaya katılan görme engellilerin benlik saygısı düzeyleri ile durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Model

Bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (3). Araştırma kapsamına dahil edilen görme engellilerin sosyo-demografik özellikleri kendi arasında cinsiyet ve çalışma durumuna göre karşılaştırılmış, benlik saygısı ve kaygı düzeyleri açısından ise sosyo-demografik özelliklerin tümü bağımsız değişken işlevi görmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini Altı Nokta Körler Derneği Ankara Şubesine kayıtlı görme engelliler oluşturmaktadır. Derneğin kayıtlarından yola çıkarak üyelere ulaşmanın zorluğu, kimi durumlarda olanaksızlığı ve bu konuda Dernek yetkililerinin önerileri doğrultusunda çalışma grubu olarak Derneğin Eğitim ve Kültür Merkezi'ne devam eden üyeler belirlenmiştir. Görüşme için 2001 yılı Mart ayı içerisinde yukarıda belirtilen merkeze ve derneğin çeşitli faaliyetlerine devam eden üyelerin tümü araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Bu süre içerisinde 206 görme engelli ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Belirtilen tarihte Derneğe 978 kadın ve 3415 erkek olmak üzere 4393 üye kayıtlı bulunmaktadır. Ancak, bu üyelerin yaklaşık 300'ünün Derneğin faaliyetlerine aktif olarak katıldığı belirtilmiştir.

Veri Toplama Araçları

1. Soru kağıdı. Araştırmada kullanılan soru kağıdı görme engellilerin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, evlilik durumu, çalışma durumu ve gelir düzeylerini belirlemeyi amaçlayan sorulardan oluşmaktadır.

2. Benlik Saygısı Ölçeği (2). Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği “Evet” ya da “Hayır” şeklinde yanıtlanabilecek 25 cümleden oluşmaktadır. Yüksek düzeyde puan alma benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek puan 0 ile 25 arasında değişmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Turan ve Tufan (11) tarafından yapılmış ve bugüne değin çok sayıda araştırmacı tarafından kullanılmıştır.

3. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği (10). Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği hem yetişkinler hem de gençlerle yapılan araştırmalarda kullanılan bir ölçme aracıdır. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği insanların durumluk ve kaygı düzeylerini belirlemeye yarayacak 20 maddeden oluşmaktadır. Durumluk kaygı ölçeği insanların o anda, o durumda ne hissettiklerini belirlemeye yaramaktadır. Durumluk kaygı puanları durumsal stres koşullarında artmakta, rahat ortamlarda ise azalmaktadır. Sürekli kaygı ölçeği ise insanların kendilerini genelde nasıl hissettiklerini ortaya koymaktadır. Sürekli kaygı puanları göreceli olarak dengeli insanlarda düşük gerçekleşmektedir. Durumluk ve sürekli kaygı ölçeğinde yer alan ifadeler özelliklerine göre 1 ile 4 arasında puan almaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği Öner ve LeCompte (8) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Veriler araştırmacıların yanı sıra Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu’ndan dört son sınıf öğrencisinin* katkıları ile yüz yüze yapılan görüşmeler yoluyla toplanmıştır.

Her bir görüşme için bazı farklılıklar olmakla birlikte ortalama 30 dakikalık bir zaman ayrılmıştır.

Araştırma kapsamına dahil olmak istemeyen 12, ve o an koşulları görüşme için elverişli olmayan altı olmak üzere toplam 18 kişi dışarıda tutulduğu zaman ulaşılan sayı Altı Nokta Körlük Derneği Eğitim ve Kültür Merkezi’ne ve Derneğin Ankara Şubesine aktif olarak devam eden görme engellilerin tümünü kapsamaktadır.

---

* Gülşen Aytemiz, Fatma Aydın, Yeşim Zerdal ve Mehmet

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler sosyal bilimlerde istatistiksel analizler yapmaya olanak sağlayan SPSS programı ile çözümlenmiş ve değişkenlerin niteliğine bağlı olarak %, standart sapma, ortalama, kay-kare, t, F ve r analizleri yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular amaçlarla paralel olarak üç alt bölüm halinde sunulmuştur. Birinci bölümde araştırma kapsamına dahil edilen görme engellileri tanıtıcı bulgulara; ikinci bölümde görme engellilerin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili bulgulara ve üçüncü bölümde ise benlik saygısı ve durumluk-sürekli kaygı ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

1. Tanıtıcı Bulgular

Araştırma kapsamına dahil edilen görme engellileri tanıtıcı bulgular Çizelge 1'de verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların yarıdan biraz fazlası erkek ve yaş ortalamaları 30'dur. Eğitim durumları incelendiğinde ise en düşük eğitim düzeyinden başlayarak üniversite düzeyine kadar düzenli bir artış görülmekte, üniversite düzeyinde bir düşüşle karşılaşmaktadır. Bu durum görme engellilerin örgüt üyeliği ve örgüt çalışmalarına aktif devam etme ile eğitim düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Üniversite düzeyindeki düşüklük ise görme engelliler arasında üniversite mezunlarının sayısının daha az olması ile ilgilidir. Araştırmaya katılan görme engellilerin medeni durumları incelendiğinde yarıdan biraz fazlasının hiç evlenmediği, yaklaşık üçte birinin halihazırda evli olduğu ve geriye kalanların eşinin öldüğü ya da boşanmış olduğu görülmektedir. Çalışma durumlarına bakıldığında ise araştırma kapsamına girenlerin büyük bir çoğunluğunun çalışma deneyimi yaşadıkları anlaşılmaktadır. İşsizlerin oranı ise üçte bir düzeyindedir. Araştırmaya katılanların aylık ortalama geliri 138 milyon TL'dir. Bu rakam araştırmanın yapıldığı sıradaki asgari ücretin altındadır. Araştırmaya katılanların gelirleri 0- 600 milyon TL arasında değişmektedir.

Araştırmaya katılan görme engellilerin benlik saygısı puan ortalaması 17.06, durumluk kaygı puanı ortalaması 39.94 ve sürekli kaygı puanı ortalaması ise 45.38 olarak belirlenmiştir.

Çizelge 1. Tanıtıcı Bulgular

Sosyo-Demografik Değişkenler		(s=206)
Cinsiyet		
	Erkek	s = 113 (%54.9)
	Kadın	s = 93 (% 45.1)
Yaş		ort = 30.3 (ss 9.75) min: 14 maks: 66
Eğitim		
	Okur yazar değil	s = 6 (% 2.9)
	Okur yazar	s = 8 (% 3.9)
	İlkokul mezunu	s = 31 (% 15.0)
	Ortaokul mezunu	s = 45 (% 21.8)
	Lise mezunu	s = 78 (% 37.9)
	Üniversite mezunu	s = 38 (% 18.4)
Medeni durum		
	Evli	s = 72 (% 35.0)
	Hiç evlenmemiş	s = 119 (% 57.7)
	Eşi ölmüş	s = 6 (% 2.9)
	Boşanmış	s = 9 (% 4.4)
Çalışma durumu		
	İşsiz	s = 66 (% 32,0)
	Emekli	s = 55 (% 26.7)
	Çalışıyor	s = 85 (% 41.3)
Gelir		ort = 138.68 milyon TL (ss 126.941) min: 0 maks: 600 milyon
Benlik saygısı		ort = 17.06 (ss 4,17) min: 5 maks: 25
Durumluk kaygı		ort = 39,94 (ss 10,73) min: 20 maks: 74
Sürekli kaygı		ort = 45,38 (ss 8,22) min: 21 maks: 71

2. Sosyo-Demografik Özellikler Açısından Görme Engelliler

Bu bölümde kimi sosyo-demografik özellikler açısından görme engelliler ele alınmıştır. Bunlara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Çizelge 2. Görme Engellilerin Cinsiyetlerine Göre Eğitim Durumları

Eğitim durumu Cinsiyet	OY Değil + OY		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Üniversite		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Erkek	12	10.6	15	13.3	19	16.8	47	41.6	20	17.7	113	54.9
Kadın	2	2.2	16	17.2	26	28.0	31	33.3	18	19.4	93	45.1
Toplam	14	6.8	31	15.0	45	21.8	78	37.9	38	18.4	206	100.0

Kay-kare: 9,826 ss: 5 p >,05

Çizelge 2'de araştırmaya katılan görme engellilerin eğitim durumlarının cinsiyet değişkenine göre dağılımı görülmektedir. Buna göre erkek görme engelliler arasında hiç okula gitmemiş olanların oranı % 10.6'dır. Bu oran kadınlar arasında %2.2'dir. Kadınlar arasında ilkökul ve ortaokul mezunlarının oranı ortalamanın üstünde iken erkeklerde altında kalmıştır. Öte yandan erkek lise mezunlarının oranı da ortalamanın üstünde iken kadın lise mezunlarının oranı ortalamanın altında kalmıştır. Her iki grupta oranlar ortalamaya yakındır.

Çizelge 3. Görme Engellilerin Cinsiyetlerine Göre Medeni Durumları

Medeni durum Cinsiyet	Evli		Hiç evlenmemiş		Eşi ölmüş		Boşanmış		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Erkek	47	41.6	62	54.9	2	1.8	2	1.8	113	54.9
Kadın	25	26.9	57	61.3	4	4.3	7	7.5	93	45.1
Toplam	72	35.0	119	57.8	6	2.9	9	4.4	206	100.0

Kay-kare: 8,515 ss: 3 p <,05

Araştırmaya katılan görme engellilerin yarısından çoğu hiç evlenmemiştir. Kadınlarda bu oran daha yüksektir. Evli katılımcılar arasında kadınların oranı ortalamanın altında iken; ölüm ya da boşanma nedeniyle aile parçalanması kadınlar arasında daha yaygındır. Bu veriler bir yanda engelli kadınlar arasında evlenme oranının erkeklere göre daha düşük olduğu yönündeki gözlemleri (1: 27) doğrularken bir yandan da ölüm ya da boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerden gelen kadınların örgüt üyeliğinin sağladığı dayanışmaya daha çok gereksinim duyduklarını göstermektedir.

Çizelge 4. Görme Engellilerin Cinsiyetlerine Göre Çalışma Durumları

Çalışma Durumu Cinsiyet	İşsiz		Emekli		Çalışıyor		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%
Erkek	32	28.3	33	29.2	48	42.5	113	54.9
Kadın	34	36.6	22	23.7	37	39.8	93	45.1
Toplam	66	32.0	55	26.7	85	41.3	206	100.0

Kay-kare: 1,759 ss: 2 p > 0,05

Araştırmaya katılan görme engellilerin çalışma durumları “çalışanlar, emekliler ve işsizler” olmak üzere üç ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Çalışan ve emekliler arasında erkeklerin, işsizler arasında ise kadınların oranı daha yüksek bulunmuştur. Bulgular, görme engelli erkeklerin kadınlara oranla çalışma olanaklarından daha çok yararlandıklarını göstermektedir. Bu sonuçlar çalışma konusundaki genel bulgularla da benzerlikler göstermektedir (1: 31).

Çizelge 5. Görme Engellilerin Cinsiyetlerine Göre Aylık Gelir Düzeyleri

Aylık gelir Cinsiyet	N	Orta- lama	S. Sapma	t	Yaş	Orta- lama	S. Sapma	t
Erkek	113	145.18	128.68	.809		29,82	9,81	-,774
Kadın	93	130.78	125.03			30,88	9,71	

p > 0.05

Araştırmaya katılan erkek ve kadınların gelir düzeyleri ve yaş ortalamaları arasında anlamlı farklar bulunmamıştır.

Çalışanların ve emeklilerin çoğunluğu kamu kesiminde benzer işleri yapmakta ve birbirine yakın ücretler almaktadır. Gelir düzeyinde bir farklılaşmanın olmaması buna bağlanabilir. Bununla birlikte görüşmelerin Altı Nokta Körler Derneği Eğitim Kültür Merkezine Mart ayı içerisinde devam edenlerle yapılmış olması, benzer ortamı ve etkinlikleri paylaşanların yakın yaşta olmalarını sağlamış olabilir.

Çizelge 6. Görme Engellilerin Eğitimlerine Göre Çalışma Durumları

Çalışma Durumu \ Eğitim durumu	İşsiz		Emekli		Çalışıyor		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%
Okur yazar değil	4	66.7	1	16.7	1	16.7	6	2.9
Okur yazar	5	62.5			3	37.5	8	3.9
İlkokul mezunu	11	35.5	10	32.3	10	32.3	31	15.0
Ortaokul mezunu	18	40.0	11	24.4	16	35.6	45	21.8
Lise mezunu	19	24.4	27	34.6	32	41.0	78	37.9
Üniversite mezunu	9	23.7	6	15.8	23	60.5	38	18.4
Toplam	66	32.0	55	26.7	85	41.3	206	100.0

Kay-kare: 19,453 ss: 10 p < 0,05

Çizelge 6'ya göre, gerek çalışanlar gerekse işsizler dikkate alındığında, eğitim ve çalışma durumu arasında doğrusal bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe çalışanların; düştükçe işsizlerin oranı artmaktadır. Yapılan kay-kare çözümlemesi de belirlenen ilişkinin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Çizelge 7. Görme Engellilerin Çalışma Durumlarına Göre Gelir Durumu

Gelir \ Çalışma Durumu	s	Ortalama	ss	İstatistik
İşsiz	66	10.0758	17.6516	F = 152.872***
Emekli	55	134.6182	62.2166	
Çalışıyor	85	241.1647	113.8520	

p < 0,000

Çalışma ile gelir düzeyi arasındaki ilişki çalışma durumuna ilişkin kullanılan üç farklı statü açısından da açıkça görülmektedir. Çalışanların gelir ortalamaları hem işsizlerden hem de emeklilerden oldukça yüksektir. Yapılan (F) çözümlemesinde de farklar anlamlı bulunmuştur.

BENLİK SAYGISI ve DURUMLUK-SÜREKLİ KAYGI İLE İLGİLİ BULGULAR

Çizelge 8. Körlerin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	Benlik Saygısı			
	s	ort	ss	İstatistik
Cinsiyet				
Erkek	113	17,1858	4,5209	t= -0.464
Kadın	93	16,9140	3,7290	
Yaş	206			r= -0.016
Eğitim Durumu				
Okur yazar değil	6	14,5000	2,4290	F = 6,798***
Okur yazar	8	11,6250	5,6045	
İlkokul mezunu	31	15,4839	4,2021	
Ortaokul mezunu	45	16,5111	4,1812	
Lise mezunu	78	18,2308	3,5233	
Üniversite mezunu	38	18,1579	3,8522	
Medeni Durum				
Evli	72	17,2778	4,5073	F =1.204
Hiç evlenmemiş	119	17,1513	4,0056	
Eşi ölmüş	6	14,1667	4,5789	
Boşanmış	9	16,1111	2,9345	
Çalışma Durumu				
Emekli	55	18,3818	3,3911	F =5,903**
Çalışıyor	85	17,1647	4,2141	
İşsiz	66	15,8333	4,4083	
Gelir	206			r= ,193**

* p < 0.05 ** p < 0.01 ***p < 0.000

Çizelge 8'de araştırmaya katılan görme engellilerin benlik saygısı üzerinde bazı sosyo-demografik özelliklerin etkisi incelenmiştir. Buna göre eğitim, çalışma ve gelir durumu ile benlik saygısı arasında bir ilişki/fark gözlemlenirken, cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenleri açısından bir ilişki/fark bulunmadığı anlaşılmaktadır. Okur yazar ve okur yazar olmayan grup birlikte düşünüldüğünde eğitim düzeyi ile benlik saygısı puanı arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir; bir başka ifadeyle eğitim düzeyi yükseldikçe benlik saygısı puanı ortalamaları da artmaktadır. Çalışma durumu açısından bakıldığında emeklilerin benlik saygısı puan ortalamaları çalışanlara ve işsizlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Çizelge 9. Körlerin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Durumluk-Sürekli Kaygı Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	Durumluk Kaygı				Sürekli Kaygı			
	s	Ort	ss	İstatistik	n	ort	ss	İstatistik
Cinsiyet								
Erkek	113	40.4159	11.049	t= 0.691	113	44.6726	8.593	t= -1.372
Kadın	93	39.3763	10.350		93	46.2473	7.693	
Yaş	66			r= 0.101	66			r= 0.036
Eğitim Durumu								
Okur yazar değil	6	49.8333	13.991	F=3.801**	6	48.3333	6.408	F=4.696***
Okur yazar	8	51.6250	12.749		8	54.0000	9.739	
İlkokul mezunu	31	40.1290	9.732		31	48.9355	6.495	
Ortaokul mezunu	45	39.9556	10.797		45	45.8222	8.571	
Lise mezunu	78	37.7821	10.059		78	43.6538	8.206	
Üniversite mezunu	38	40.2105	9.943		38	43.2368	7.042	
Medeni Durum								
Eşi ölmüş	6	49.1667	4.956	F = 2.816*	6	50.5000	13.12	F=2.733*
Boşanmış	9	42.6667	10.677		9	51.5556	7.859	
Evli	72	41.2361	11.651		72	45.0278	7.530	
Hiç evlenmemiş	119	38.4958	10.069		119	44.8739	8.193	
Çalışma Durumu								
İşsiz	66	42.3788	10.692	F =3.991*	66	48.0152	8.221	F =5.551**
Çalışıyor	85	40.0118	10.722		85	44.6000	7.766	
Emekli	55	36.9273	10.186		55	43.4364	8.238	
Gelir	206			r= -.009	206			r= -.145 *

* p < 0.05 ** p < 0.01 ***p < 0.000

Çizelge 9’da araştırmaya katılan görme engellilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri üzerinde bazı sosyo-demografik özelliklerin etkisi incelenmiştir. Buna göre görme engelli kadınlar ile erkekler arasında durumluk ve sürekli kaygı puanı ortalamaları açısından istatistiksel bir farkın bulunmadığı anlaşılmıştır. Aynı şekilde görme engellilerin yaşları ile durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında da herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Görme engellilerin eğitim düzeyi ile durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri azalmaktadır. Durumluk kaygı ortalaması açısından bakıldığında, lise mezunlarına kadar giderek

azalmakta ancak üniversiteli grupta durumluk kaygı puanı tekrar artış göstermektedir. Sürekli kaygı puanları ise eğitim düzeyi arttıkça giderek azalma eğilimi göstermektedir; bir diğer ifadeyle, eğitim düzeyi ile sürekli kaygı arasında daha sistematik bir ilişki olduğu görülmektedir. Görme engellilerin eğitim durumu ile kaygı puanı ortalamaları arasındaki fark birlikte ele alındığında sürekli kaygı puanları arasındaki farkın durumluk kaygı puanları arasındaki farka göre istatistiksel açıdan daha yüksek derecede anlamlı olduğu anlaşılmıştır.

Görme engellilerin medeni durumlarına göre kaygı düzeyleri incelendiğinde hem durumluk hem de sürekli kaygı açısından gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir farkın olduğu görülmektedir. Durumluk kaygı açısından bakıldığında kaygı düzeyinin yukarıdan aşağıya eşit ölmüş, boşanmış, evli ve hiç evlenmemiş olanlar şeklinde sıralandığı görülmektedir. Benzer durum sürekli kaygı puanları açısından da geçerli olmakla birlikte, eşit ölmüş ve boşanmışlar birbiriyle yer değiştirmişlerdir. İster eşin ölümü ister boşanma nedeniyle olsun her iki durumda da bir kayıp ve statü değişikliği yaşanmakta; bu da sorumlulukların artmasına, sosyal desteğin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu ve benzeri nedenlerin kaygı düzeyini artırdığı söylenebilir. Öte yandan evlilerin hiç evlenmemiş olanlara göre daha yüksek kaygı göstermeleri benzer biçimde eş ve çocuklardan kaynaklı sorumluluk artışına bağlanabilir.

Görme engellilerin çalışma durumları ile durumluk ve sürekli kaygı puanı ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Gruplar arasındaki fark sürekli kaygı puanları açısından daha anlamlı düzeydedir. Hem durumluk hem de sürekli kaygı puanları açısından işsiz olanlar en kaygılı grubu oluşturmaktadır. Emekli olanlar ise her iki kaygı açısından da en az kaygılı görme engelli grubudur. İşsizlik bireyi ekonomik, toplumsal ve ruhsal açılardan kuşatan çok sayıda sorunun merkezi noktasında yer almaktadır. Yol açtığı bu sorunlar bireyi daha kaygılı kılmaktadır (5: 125-133). Öte yandan emekli olmak yaşama ilişkin bir çok sorunun çözümlendiği, kararın gerçekleştirildiği yeni bir aşama olarak değerlendirilebilir (9: 399-401). Bu nedenle çalışanlar ve işsizlerden daha az kaygılı görülmeleri şaşırtmamalıdır.

Görme engellilerin gelir durumu ile durumluk kaygı düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamazken, sürekli kaygı durumlarına bakıldığında gelir durumu ile kaygı puanı arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Buna göre gelir arttıkça kaygı puanı azalmaktadır.

Çizelge 10. Benlik Saygısı ile Durumluk-Sürekli Kaygı Arasındaki İlişki

		Durumluk	Sürekli
Benlik saygısı	Pearson r	-,463	-,534
	s	206	206

$p < 0.000$

Çizelge 10'da araştırmaya katılan görme engellilerin benlik saygısı puanları ile durumluk ve sürekli kaygı puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ters yönlü bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Buna göre görme engellilerin benlik saygısı puanları arttıkça durumluk ve sürekli kaygı puanları azalmaktadır.

SONUÇ

Araştırmaya katılanların yarıdan biraz fazlası erkek ve yaş ortalamaları 30'dur. Araştırmaya katılanların eğitim durumlarında en düşük eğitim düzeyinden başlayarak üniversite düzeyine kadar düzenli bir artış görülmektedir. Araştırmaya katılan görme engellilerin yarıdan biraz fazlasının hiç evlenmediği, yaklaşık üçte birinin halihazırda evli olduğu ve geriye kalanların eşinin öldüğü ya da boşanmış olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamına girenlerin büyük bir çoğunluğunun çalışma deneyimi vardır. İşsizlerin oranı ise üçte bir düzeyindedir. Araştırmaya katılanların aylık ortalama gelirleri 138 milyon TL'dir.

Araştırmaya katılan görme engellilerin sosyo-demografik özellikleri cinsiyete göre değişiklik göstermektedir. Buna göre hiç okula gitmeyen dernek üyesi kadın sayısı erkeklerden daha azdır; çünkü bir görme engelli bir kadının okul yoluyla çevresini genişletme şansı daha yüksektir. Buna karşılık derneğe devam eden tüm üyeler arasında erkeklerin eğitim düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Erkekler kadınlardan daha fazladır.

Araştırmaya katılan görme engellilerin sosyo-demografik özellikleri eğitim durumuna göre değişiklik göstermektedir. Şöyle ki; evlenme oranı erkekler arasında daha yüksek, ölüm ya da boşanma nedeniyle aile parçalanması kadınlar arasında daha yaygındır.

Eğitim ve çalışma durumu arasında da doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Çalışan ve emekliler arasında erkeklerin oranı daha yüksekken işsizler arasında kadınların oranı daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan erkek ve kadınların gelir düzeyleri ve yaş ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur. Ancak, çalışanların gelir ortalamaları hem işsizlerden hem de emeklilerden oldukça yüksektir.

Eğitim, çalışma ve gelir durumu ile benlik saygısı arasında bir ilişki/fark gözlemlenirken, cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenleri açısından bir ilişki/fark bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Görme engellilerin cinsiyet, yaş ve gelir değişkenleri ile durumluk ve sürekli kaygı puanı arasında bir fark yoktur; buna karşılık eğitim düzeyi, medeni durum, çalışma durumu ile durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan görme engellilerin benlik saygısı puanları ile durumluk ve sürekli kaygı puanları arasındaki ters yönlü bir ilişki bulunduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Arıkan, Çiğdem. **Türkiyede Görme Özürlü Kadınlar: Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri**. Ankara: Körlere Federasyonu Yayını No: 3, 2001.
2. Coopersmith, S. **Self-esteem inventories**. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1986.
3. Eriş, Mithat. **Görme Özürlüler: Gelişim, Uyum ve Eğitimleri**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No.: 30, 1972.
4. Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri**. Ankara: 1982.
5. Karataş, Kasım. **Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları**. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No: 2, 1996.
6. Karataş, Kasım. "Engellilerin Topluma Kazandırılması", **Ufuk Ötesi Aylık Dergi**. 5, 29: 10-19, 2001.
7. Köknel, Özcan. **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**. 4. Baskı. İstanbul: Altın Kitaplar, 1983.
8. Öner, Necla ve A. Lecompte. **Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayını, 1983.
9. Perlmutter, Marion ve Elizabeth Hall **Adult Development and Aging**. Second Edition. New York: John Wiley and Sons, Inc, 1992.
10. Spielberger, C.D. R.L. Gorsuch ve R.E. Lushene. **Manuel for State-Trait Anxiety Inventory**. California: Consulting Psychologist Press, 1970.
11. Turan, Nihal ve Beril Tufan. "Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri Üzerinde Geçerlik, Güvenirlik Çalışması", **XIII. Ulusal Psikiyatri ve Norolojik Bilimler Kongresi**, İstanbul-Türkiye, 14-18 Eylül, 1987.
12. Tufan, Beril. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerinde Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, 1988.